

Bifolium

Nieuws over handschriften en oude drukken
ISSN: 0920-9360

Redactie: p/a Vakgroep Mediaevistiek, Oude Kijk in 't Jatstraat 26, 9712 EK Groningen NL

14

OKTOBER 1989

Ter inleiding.

Dit najaar en de komende winter is er een druk programma voor de liefhebbers van handschriften in onze regio. In Sint-Truiden is nog een fraaie tentoonstelling te zien over de Maastrandse miniatuurkunst uit ca 1250 - 1350 te zien, in Zwolle wordt regionaal boekenbezit getoond, met aandacht voor boekdecoratie, m.n. penwerk en bindwerk uit de streek. In Den Haag zal een belangrijke expositie over Karolingische handschriften gehouden worden (gedeeltelijk een herhaling van Keulen), in Utrecht zal de grote expositie over Noordnederlandse boekverluchting vanaf 10 december voor het publiek toegankelijk zijn.

TENTOONSTELLINGEN

AMSTERDAM Universiteitsbibliotheek: 'Verrassingen uit een decennium'. Aanwinsten, 1977-1987, verworven tijdens het bibliothecariaat van prof.dr Ernst Braches: 31 augustus - 22 oktober 1989. Met catalogus, 62 pp.

BRUSSEL Bibliotheca Wittockiana (Bemelstraat 21-23, 1150 Brussel): 'Ceci n'est pas un livre'. 18 augustus - 30 september 1989. Met catalogus (waarin videoband). Tentoonstelling van 'niet-echte boeken'.

BRUSSEL Algemeen Rijksarchief (Ruisbroekstraat 2-10) Kloosters in het Zoniënwoud (Hertoginnedal, Groenendaal, Rooklooster, Zevenborren en Ter Kluisen). 3 juli - 30 november 1989. Met catalogus door L. Janssens en E. Persoons. 69 pp., geïll.

BRUSSEL Koninklijke Bibliotheek: Evangelieboeken uit Karolingische tijd. Voorjaar/zomer 1990. Tentoonstelling die in andere samenstelling in Keulen te zien was (vgl. Bifolium 13), dit najaar in Den Haag.

's-GRAVENHAGE Rijksmuseum Meermanno-Westreenia-num: Karolingische Verluchte Evangelieboeken. 13 oktober 1989 - 6 januari 1990. De tentoonstelling is opgebouwd rond het negende-eeuwse evangeliarium G 531 uit het Schnütgen-Museum te Keulen (Vgl. Bifolium 13), thans i.v.m. restauratie losbladig. Hier evenwel aangevuld met een tiental andere evangeliaria uit Keuls, Belgisch en Nederlands bezit. Komt nadien in Brussel.

GRONINGEN Universiteitsbibliotheek: Wessel Gansfort en het Noordelijk Humanisme. 29 augustus - 30 september 1989. Met catalogus: Gerda C. Huisman en Catrien G. Santing. vi + 77 pp., geïll. ISBN 9 0367 0137 2. Dfl. 10.

GRONINGEN Universiteitsbibliotheek: 375 jaar universiteitsbibliotheek 1615-1990. 1 maart - 27 april 1990. Met catalogus.

LONDEN The British Library: The Dutch and their Books in the Manuscript Age. November 1989. In aansluiting bij the 'Panizzi Lectures in bibliography 1989' georganiseerd - zie onder VARIA.

Schenkster voor Madonna. Lissabon, Museo Calouste Gulbenkian, Ms. L.A. 148, fol. 19v. Te zien in Utrecht.

NEW YORK Pierpont Morgan Museum: The Golden Age of Dutch Miniature Painting. 1 maart - 6 mei 1990. Zie onder Utrecht.

NIJMEGEN Universiteitsbibliotheek: Plantiniana in Nijmegen. 10 november - 23 december 1989.

ROME / VATICANSTAD Vaticaanse Musea: Cristina di Svevia a Roma, 1655-1689. 15 juni - begin oktober 1989. Expositie gewijd aan de bezitster van de beroemde verzameling der 'Reginenses' in de Vaticaanse Bibliotheek.

ROME / VATICANSTAD Vaticaanse Musea: Sixtus V en de Vaticaanse bibliotheek. Zomer 1990.

SINT-TRUIDEN Provinciaal Museum voor Religieuze kunst (Begijnhofkerk): In beeld geprezen - Miniaturen uit Maaslandse devotieboeken 1250-1350. 10 augustus - 12 november 1989. Met catalogus: Leuven: Peeters, 1989. BF 480.

UTRECHT Rijksmuseum Het Catharijneconvent: Middeleeuwse miniaturen uit de Noordelijke Nederlanden / The Golden Age of Dutch Manuscript Painting. 10 december 1989 - 11 februari 1990. Nadien te zien in New York. Met catalogus - zie onder Golden Age. De grootste tentoonstelling over de in de Noordelijke Nederlanden verluchte handschriften die ooit gehouden werd. De tentoonstelling wordt georganiseerd in samenwerking met de Pierpont Morgan Library in New York en met Prof. James H. Marrow (University of California, Berkeley). Het onderzoek voor het door Marrow uit te brengen nieuwe 'Corpus' van Noordnederlandse handschriftverluchting vormt de basis van een groot opgezette tentoonstelling waar ca. 110 topstukken te zien zullen zijn.

ZWOLLE Provinciaal Overijssels Museum: 350 jaar Emmanuëlshuizen - Handschriften en boeken uit 15de en 16de eeuw. 9 september - 22 oktober 1989. Met catalogus: zie Hermans - Lem.

De evangelist Marcus. Schnütgen-Museum, Keulen, Ms. G 531, fol. 62v. Saint-Amand, ca 860-880. Te zien in 's-Gravenhage.

NIEUWE EN AANGEKONDIGDE LITTERATUUR

BASING, P. Trades and crafts in medieval manuscripts. Londen: British Library, 1989. 64 pp. geïll. £ 8.95.

BIBLIOGRAPHIE de l'Humanisme des Anciens Pays-Bas; avec un répertoire bibliographique des humanistes et poètes néo-latins. Supplément 1970-1985. Brussel: KAWLSK, 1988. vi + 439 pp. ISBN 9 0656 9397 7. BF 1700.

BOOK-PRODUCTION and publishing in Britain, 1375-1475. Ed. J. Griffiths & D. Pearsall. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. x + 438 pp. £ 40.

The BRITISH Library manuscript collections. Automated cataloguing: a Manual. Londen: The British Library, 1989. 80 pp. £ 8.95.

Der BUCHDRUCK im 15. Jahrhundert: Eine Bibliographie. Herausgegeben von Severin Corsten e.a. Stuttgart: Hiersemann, 1988. xvii + 699 pp. ISBN 3 7772 8813 6. DM 1300. Nuttige maar zeer dure bibliografie.

CORPUS of British Medieval Library Catalogues. The Friar's Libraries, ed. K.W. Humphreys. Londen: British Library & British Academy, 1989. 272 pp. £ 50.

CORPUS of British Medieval Library Catalogues. The 'Registrum Angliae', ed. Richard H. and Mary A. Rouse. Londen: British Library & British Academy, 1989. 448 pp. £ 75.

CULOT, Paul Quatre siècles de reliure en Belgique, 1500-1900. Catalogue. Bruxelles: Eric Speeck-kaert, 1989. 315 pp, geïll., deels in kleur. BF 1000.

DEBES, Dietmar (Hrsg.) Leipziger Zimelien. Bücherschätze der Universitätsbibliothek. 363 pp., 134 ill. zw./w., 98 kl. Gebonden. Weinheim: VCH Verlagsgesellschaft, 1989. ISBN 3 5271 7655 1. DM 118.

ENGELS, M.H.H. Postincunabelen in de PB: Nederlandse drukken uit de periode 1501-1540. Catalogus van een tentoonstelling. Leeuwarden: Provinciale Bibliotheek van Friesland, 1988. 15 Nijhoff-Kronenberg-nummers, met afbeelding titelpagina, maar zonder eigendomsaantekeningen

EUW, Anton von Das Buch der vier Evangelien. Kölns karolingische Evangelienbücher. Begleitheft zur Ausstellung des Schnütgen-Museums, Köln. ISSN 0 933 257 X. 53 pp. geïll.

FRAGMENTA Latina Codicum in Bibliotheca Seminarii cleri Hungariae centralis (Budapest). Rec. L. Mezey e.a. Budapest: Akadémia Kiadó, 1988/9 / Wiesbaden: Harrassowitz, 1988. 252 pp + 47 platen. ISBN 9 6305 4865 8. DM 198.

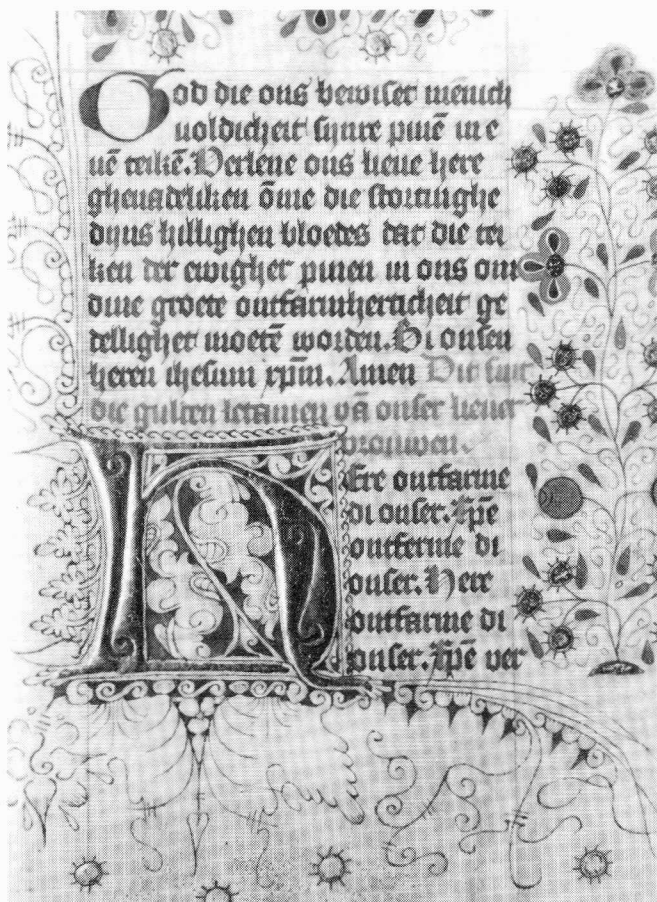
GAMBER, K. Codices liturgici latini antiquiores. Supplement: Ergänzungs- und Registerband. Freiburg: Universitätsverlag, 1988. xvi + 230 pp. SFr. 38.

The GOLDEN Age of Dutch Miniature Painting. Zürich: Belser, 1989. Tijdens expositie (zie Utrecht) Dfl. 65.

Die HANDSCHRIFT 121 der Stiftsbibliothek Einsiedeln. Faksimile & Kommentar. (resp. ca 600 en 240 pp.) Te verschijnen te Weinheim bij VCH / Acta Humaniora in 1991. ISBN 3 5271 7654 3. Intekenprijs tot 31-12-1989 DM 1980, nadien DM 2480.

Belangrijk handschrift: oudste volledige getuige van Gregoriaans chorale, met codicologisch en musicologisch commentaar.

HÄRTEL, Helmar & Felix EKOWSKI (nach Vorarbeiten von Hans Immel) Handschriften der Niedersächsischen Landesbibliothek Hannover. Erster Teil, Ms. I 1 - Ms I 174. Wiesbaden: Harrassowitz, 1989. ISBN 3 4470 2927 7. 295 pp. Voorbeeldige catalogus met o.m. afbeeldingen in kleur en ontsloten d.m.v. diverse registers en initia-lijsten.

Getijdenboek, mogelijk geschreven in
Feldwerd (Groningen), ca 1500. Zwolle,
Emmanuelshuizen hs. 12, te zien te
Zwolle.

HERMANS, Jos.M.M. en Aafje LEM *Middeleeuwse handschriften en Oude Drukken uit de Collectie Emmanuelshuizen te Zwolle*. Zwolle: Stichting Emmanuelshuizen, 1989. 64 pp. Rijk geïll. presentatie van vrijwel onbekende maar codicologisch en inhoudelijk belangrijke verzameling handschriften en oude drukken, veelal met regionale herkomst. Na expositie (zie Zwolle) te verkrijgen bij Alfa, Postbus 26, 5360 AA Grave-NL. Dfl. 20.

Van der HORST, Koert *Illuminated and decorated medieval manuscripts in the University Library Utrecht: an illustrated catalogue*. Ca 400 pp., 719 ill. 's-Gravenhage: SDU / Gary Schwart, 1989. Ca Dfl. 250.

HUGLO, Michel *Les livres de chant liturgique*. Turnhout: Brepols, 1988. 146 pp. (Typologie des Sources historiques du Moyen Age, 52).

KINGMA, J. en F.R.H. SMITS *Groninger academisch drukwerk. 'De letters sullen goet ende bequaem sijn ...'* Bedum: Profiel, 1989. 48 pp. geïll. ISBN 9 0702 8780 3. Dfl. 29,50. Zeer verzorgde uitgave, verschenen bij gelegenheid van 'koppermaandag'.

LEMAIRE, Jacques *Introduction à la codicologie*. Louvain-la-neuve: Institut d'études médiévales, 1989. xii + 280 pp. BF 1500.

LEXIKON der Buchkunst und der Bibliophilie. Hrsg. Karl Klaus Walther. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1987. 386 pp., ill. en facs. ISBN 3 3230 0093 5. DDR-M 65, DM 138,20 (buitenland).

LIENARDY, Anne & Philippe VAN DAMME *Inter folia*. Handboek voor de conservatie en de restauratie van papier. Brussel: Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, 1989. 247 pp., geïll., ook in kleur. Diverse registers, adreslijsten, algemene en per onderdeel gepresenteerde, beredeneerde bibliografie. (te bestellen bij KIK, Jubelpark 1, B-1040 Brussel). BF 600.

Les MANUSCRITS classiques Latins des bibliothèques publiques de France: 1: Agen - Evreux. Catalogue établi par C. Jeudy & Y.-F. Riou. Paris: CNRS, 1989. xxviii + 786 pp., geïll. FF 990.

MARDERSTEIG, Giovanni *Scritti sulla storia dei caratteri e della tipografia*. Milano: Edizioni il Polifilo, 1988. (Documenti sulle arti del libro). 281 pp, geïll. ISBN 8 8705 0214 7. Lit. 220.000. Prachtige (her)uitgave van aantal belangrijke artikelen.

MOSTERD, Marco *The Library of Fleury: a provisional list of Manuscripts*. Hilversum: Verloren, 1989. 316 pp. (Middeleeuwse Studies en Bronnen, 3). Dfl. 40.

De NAVE, F. & L. VOET *Museum Plantin-Moretus Antwerpen*. Brussel: Cultura Nostra, 1989. 128 pp., rijk geïll., deel in kleur. BF 595 ingenaaid, BF 950 gebonden.

Maastrandse miniatuur, te zien in
Sint Truiden.

OLIVER, J. *Gothic Manuscript Illumination in the Diocese of Liège (c. 1250 - 1330)*. 2 delen. 518 pp. 212 ill., vier kleurplaten. Leuven: Peeters, 1989. BF 3360.

QUAERENDO. *Cumulative content & Index to volume 1 (1971) to 16 (1986)*. Leiden: Brill, 1989. 80 pp. ISBN 9 0040 8798 2. Dfl. 20 / \$ 10.

RAMAN, Anny & Pierre COCKSHAW (Red.), *Koninklijke Bibliotheek van België. Honderdvijftigste verjaardag van de openstelling voor het publiek, 21 mei 1839. Honderdvijftig merkwaardige stukken uit haar verzamelingen*. Brussel: KB, 1989. xvi + 180 blz., geïll., één katern in kleur. ISBN 9 0663 7038 6. BF 500.

RÜCKER, E. *Hartmann Schedels Weltchronik: das grösste Buchunternehmen der Dürer-Zeit. Mit einem Katalog der Städte-Ansichten*. München: Prestel, 1988. 240 pp. geïll. DM 178.

RUIZ, E. *Manual de Codicología*. Salamanca-Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1988. 432 pp., geïll. Pesetas 2650. Helaas teleurstellend boek.

THEATRUM Orbis Librorum. *Liber amicorum presented to Nico Israel on the Occasion of his seventieth Birthday*. Ed. Ton Croiset van Uchelen, Koert van der Horst and Günther Schilder. Utrecht: Hes, 1989. 518 pp; geïll.; reg. ISBN 9 0619 4367 1. Dfl. 265. Fraai verzorgde bundel met bijdragen over handschriften (b.v. n.a.v. Zwolse Bijbel), boekbanden ('Chemise', thans in KB Den Haag), drukken, verzamelaars en veel meer.

WÜSTEFELD, W.C.M. *Boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem*. Hilversum: Verloren, 1989. (Hollandse Studiën, 24). Rijk geïll., gedeeltelijk in kleur. Ca Dfl. 40.

L E G E S
&
S T A T U T A
A D
**BIBLIOTHECÆ
PROVINCIALIS
GRONINGÆ & OMLANDIÆ**

Curam
PERTINENTIA.

G R O N I N G Æ,

Typis VIDUÆ EDZARDI AGRICOLÆ, Provincia
& Academiæ Typographæ Ordinariæ, ANNO 1669.

De eerste gedrukte reglementen voor de Academiebibliotheek te Groningen, gedrukt door de academiedrukker in 1669. Afgebeeld in KINGMA, te zien in Groningen (375 jaar Universiteitsbibliotheek).

C O N F E R E N T I E S

GRAFISCHE SYMBOLEN

Op 25 en 26 september 1989 wordt te Marburg een congres gewijd aan 'Graphische Symbole in mittelalterlichen Urkunden'. Alle voorkomende vormen komen aan bod. Inl. Dr Susanne Rück, Universitätsstrasse 31 D-3550 Marburg.

NEDERLANDSE MINIATUREN

Bij het begin van de tentoonstelling in het Catharijne Convent (zie Utrecht) organiseert de Universiteit van Utrecht op 10-13 december 1989 een groot internationaal symposium onder the titel 'Medieval Manuscript Illumination in the Northern Netherlands'. Inl.: Drs. K. van der Horst, Afdeling handschriften, Universiteitsbibliotheek Utrecht, Postbus 16007, 3500 DA Utrecht.

BOURGONDISCHE BOEKVERLUCHTING

Het Department of Manuscripts van het J. Paul Getty Museum organiseert op 22-24 juni 1990 een Symposium over 'Margaret of York, Simon Marmion and the Visions of Tondal'. In vijftien voordrachten wordt aandacht geschonken aan de verlichte handschriften van Margaretha van York, hertogin van Bourgondië. Voor meer inlichtingen: Department of Manuscripts, The J. Paul Getty Museum, Box 2112, Santa Monica, California 90406.

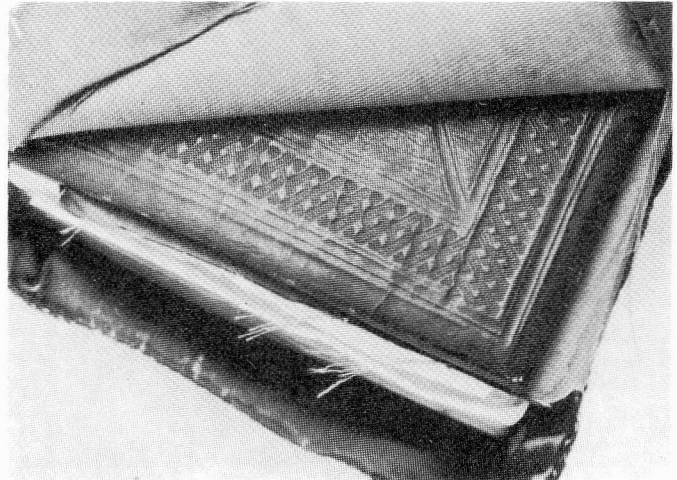
BIFOLIUM is een informatieblad over activiteiten rond handschriften en oude drukken. Het bevat zoveel mogelijk gegevens over tentoonstellingen, catalogi, conferenties, workshops, bijeenkomsten van codicologen en bibliografen. Bij beschikbare ruimte kan een kort verzoek om informatie worden opgenomen.

Bifolium verschijnt twee maal per jaar, in april en oktober. Een abonnement kost momenteel tien gulden per vier nummers. Voor bibliotheken en instellingen met gecompliceerde administratieve eisen is tien gulden per jaargang verschuldigd. Na opgave van naam en adres bij de redactie ontvangt men een acceptgirokaart.

Redactie: Jos M.M. Hermans (050-636114) en W.C.M. Wüstefeld (030-313835).

DE BIJBEL ALS CODICOLOGISCH OBJECT

Het derde internationale congres van de 'Seminar in the history of the book to 1500' zal op 6-8 juli 1990 in Oxford gehouden worden. Het thema is 'Medieval Book Production: The Bible'. Voor nadere informatie (of het inzenden van een abstract) kan men zich wenden tot dr Peggy Smith, 18 St John Street, Oxford OX1 2LQ.

Inkijk in de 'chemiseband', thans in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Besproken door Jan Storm van Leeuwen, in THEATRUM ORBIS LIBRORUM.

V A R I A

Gutenbergprijs voor Lotte Hellinga

Op 24 juni 1989 werd te Mainz aan dr Lotte Hellinga-Querido de Gutenbergprijs 1989 uitgereikt. Mevrouw Hellinga kreeg de prijs voor haar grote verdiensten op het terrein van de studie van de vroegste drukkunst, met name in de Nederlanden.

Panizzi Lectures 1989

Elk jaar worden in het najaar de zgn. 'Panizzi Lectures in bibliography' georganiseerd in de British Library te Londen. Ditmaal worden ze gehouden door prof. dr J.P. Gumbert (RU Leiden) over 'The Dutch and their books in the Manuscript Age' (8, 15, 22 november 1989). De lezingen zijn niet zonder meer publiek toegankelijk (informatie: Miss E.M. Paintin, secretary, The Panizzi Foundation, BL, Londen). Parallel wordt er een expositie van Neerlandica ingericht.